

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/73247>

Please be advised that this information was generated on 2021-10-22 and may be subject to change.

Boekbespreking

Publieke televisie in Vlaanderen. Een geschiedenis

Alexander Dhoest & Hilde van den Bulck (red.)
(2007)

Gent: Academia Press

ISBN 978 90 382 1059 9; 337 BLZ.; €25,-

Publieke televisie in Vlaanderen. Een geschiedenis wil volgens de inleiding voorzien in de leemte van een 'historisch basiswerk' over dit onderwerp. Over vijftig jaar Vlaamse publieke televisie is weliswaar al veel geschreven, maar de geschiedschrijving richtte zich vooral op instituties en regelgeving, en nauwelijks op programma's en kijkers. Tot dusverre moesten we het doen met de officiële geschiedschrijving – vooral rond omroepjubilea – en met memoires van markante televisiepersoonlijkheden, die meer mythologiseren dan analyseren en die vooral aantonen dat, zoals de inleiding terecht stelt, de pioniertijd van televisie weliswaar prettiger, maar zeker niet professioneler was. Daarom is het volgens de samenstellers nu tijd om een 'cultural turn' te maken en de traditionele geschiedschrijving 'from above' te vervangen door geschiedenis 'from below', met meer aandacht voor concrete programma's en alledaags mediagebruik. Het ontbreekt volgens de samenstellers vooral aan kwalitatief en longitudinaal televisieonderzoek. Zij spiegelen zich daarbij aan de veel rijkere traditie van Angelsaksisch onderzoek, maar lijken te vergeten dat hun op zich juiste diagnose evenzeer geldt voor veel

andere landen van een bescheiden omvang, waaronder noorderbuur Nederland. Toen wij begin jaren negentig werkten aan het vuistdikke overzichtswerk *Omroep in Nederland. Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994* luidde de diagnose niet anders. Volgens de samensteller van deze bundel, Huub Wijffes, was de boekstaving van de Nederlandse omroepgeschiedenis tot dan toe eveneens afhankelijk geweest van omroepjubilea, die hier dankzij ons unieke bestel overigens veelvuldig gevierd worden. De schaars voorhanden onafhankelijke studies droegen 'overwegend een institutioneel karakter'. Vanaf de jaren zeventig leverde de opkomende discipline van de (massa)communicatie een belangrijke bijdrage aan de studie van de maatschappelijke betekenis van televisie, maar die bleef veelal beperkt tot actuele omroepsituaties. En historici concentreerden zich volgens Wijffes op de pers en de film, waarbij de pers werd gewaardeerd om zijn oude traditie en de film om zijn esthetische kwaliteiten. Het is overigens opmerkelijk dat in dit Vlaamse boek nergens verwezen wordt naar dit eerste en tot dusverre enige Nederlandse overzichtswerk, waaraan prominente – althans intussen bijna allemaal hoogleraar geworden – historici en communicatiewetenschappers hebben bijgedragen. Hoewel beide overzichtswerken dus vertrekken vanuit een gedeelde afkeer van officiële en institutionele geschiedschrijving en met een voorkeur voor programmatische en culturele analyse, geeft de Vlaamse bundel nog relatief veel ruimte aan institutionele en beleidsanalyse, in de vorm van de gedegen bijdragen van de onlangs veel te vroeg overleden Frieda Saeyns over het omroepbeleid in Vlaanderen en van Caroline Pauwels en Sophie de Vinck over de liberaliseringspolitiek van de Europese Unie. De

Nederlandse bundel begon met cultuurhistorische analyses van de verhouding tussen media en samenleving en ruimde pas helemaal aan het einde plaats in voor de *Werdegang* van het Nederlandse omroepbestel. Het Vlaamse overzichtswerk blijft zijn Nederlandse voorganger wel ver voor qua empirisch gehalte; de proefschriften van bijvoorbeeld Hilde van den Bulck, Lieve Desmet en Peter van Aelst vormen in dit opzicht de *backbone* van het boek. Het Nederlandse overzichtswerk werd nog overwegend geschraagd door historische studies en essays, naast een tweetal dissertaties in voorbereiding (van Ben Manschot en Sonja de Leeuw). De verklaring van dit verschil ligt uiteraard in dertien jaar tijdsverschil, waarin zowel de sociale wetenschappen (communicatiewetenschap) als de letteren (culturele en mediastudies) op het vlak van televisie grote vooruitgang hebben geboekt. Opvallend hierbij is dat de meer kwalitatieve en culturalistische benadering, waarvoor de Vlaamse samenstellers in hun inleiding een lans breken, in Vlaanderen ook in de communicatiewetenschap in royale mate wordt aangetroffen, terwijl in Nederland *cultural studies*-achtige benaderingen vooral binnen de letteren en meer in de marge van de communicatiewetenschap te vinden zijn.

Het historische beeld van vijftig jaar Vlaamse televisie dat uit het boek oprijst, is dat van een belangrijke spreekbuis van de Vlaamse gemeenschap, het 'enig Belgisch instituut waar de Vlamingen zonder een zweem van onderworpenheid Vlaams weten te zijn'. Met het BBC-model van volksverheffing voor ogen wordt gekozen voor een cultureel-educatieve missie met een sterk paternalistische inslag, vanuit de gepercipieerde noodzaak 'om van de Vlaming een beschaafd, belezen, kunstminnend, lichamelijk gezond, natuurlievend en ja, kosmopoliet man of vrouw te maken'. Hilde van den Bulck laat voortbouwend op haar dissertatie zien dat er bij de BRT in de eerste twintig jaar een optimistische en idealistische mentaliteit heerst, die rond de jaren zeventig verkeert in verstarring, bureaucratie en conservatisme. Zo evolueert volgens haar op de Vlaamse televisie culturele volksverheffing naar een 'extreem elitair en hermetisch' benaderde kunstopvatting met een neerbuigende houding tegenover populaire pro-

gramma's. Terwijl veel Vlaamse kijkers intussen dankzij kabeltelevisie hun heil kunnen zoeken bij de populair programmerende Nederlandse televisie blijft de BRT het als haar hoofdtaak beschouwen om, volgens het Jaarverslag 1976, 'bij te dragen tot de geestelijke verrijking van het leven der Vlamingen. (...) Haar leiders kiezen niet de weg der gemakkelijkheid, die van de vertrossing en van het louter lonken naar hoge kijkdichtheden'. Pas medio jaren negentig, als het kijktijdaandeel van beide Vlaamse publieke zenders is teruggevallen tot circa 20 procent, volgt de ommekeer. De in de woorden van Van den Bulck 'bureaucratische en intellectuele groepen aan de top' worden vervangen door 'postmoderne managers en marketeers' die een 'banaal nationalisme' tot *unique selling proposition* verheffen en de nieuwe VRT als postmodern sterk merk willen positioneren. Medesamensteller Alexander Dhoest toont overigens in zijn bijdrage over 'ontspanning op de openbare omroep' aan dat deze programmasoort in het beleidsdiscours over de omroep lang gemarginaliseerd werd, maar in de feitelijke programmering en kijkgedrag niettemin belangrijk bleef. Ook in de bijdragen van Lieve Desmet en Daniel Biltereyst over respectievelijk nieuws en kunst en educatie op de Vlaamse televisie wordt duidelijk dat het beleidsdiscours sterker wisselde dan de programmapraktijk.

Historiografie is in essentie het vertellen van verhalen, schrijven beide samenstellers aan het begin, en het heden tekent altijd de blik op het verleden, concludeert de tweede samensteller aan het einde van haar bijdrage. Dat geldt, concludeer ik op mijn beurt, evenzeer voor de gevolgtrekking dat bij de Vlaamse televisie de culturele logica verschoven zou zijn naar een economische logica (Van den Bulck) en dat de aanvankelijke nadruk op een combinatie van hoge cultuur en Vlaamse volkscultuur inmiddels zou hebben plaatsgemaakt voor een gecommercialiseerde massacultuur (Biltereyst). Deze conclusies geven weliswaar uitdrukking aan een goedbedoelde bekommernis van progressieve intellectuelen met het lot van de publieke omroep, maar het is de vraag of deze conclusies bestand zullen blijken tegen de tand des tijds. Meer nadruk op marktonderzoek en management betekent immers nog niet de defi-

nitieve overwinning van economie op cultuur, net zomin als de verschuiving van kunstprogramma's naar latere tijdstippen en andere platforms het einde markeert van de cultuuropdracht van de publieke omroep. De keuze voor de lange lijnen van de Vlaamse televisiegeschiedenis maakt deze bundel tot het onmisbare basisboek dat hij wil zijn, en de soms wat te snelle oordelen doen daaraan weinig afbreuk. In dit opzicht blijkt de bescheiden ondertitel van het boek – 'een' en niet 'de' geschiedenis – overigens wel een verstandige keuze.

Jo Bardoel
Universiteit van Amsterdam en Radboud Universiteit Nijmegen, Faculteit Communicatiewetenschap